

พระเจดีย์ศรีมหาธาตุ

สถูปเจดีย์ในวัดพระศรีมหาธาตุ

บางเขน

พระสถูปเจดีย์ที่มีรูปแบบลักษณะเป็นรูปทรงกรวยกลม รูปลักษณะของพระสถูปเจดีย์แบบนี้ มีทรวดทรงและส่วนที่เป็นองค์ประกอบซึ่งพรรณนาให้เห็นได้ต่อไปนี้

พระสถูปเจดีย์รูปทรงกรวยกลมทั่วไป สร้างขึ้นด้วยการก่ออิฐเป็นโครงสร้างภายในแล้วถือปูนภายนอกกวอดผิวเรียบ รูปทรงฐานโดยมากทำเป็นฐานกลม มีลักษณะคล้ายเชิงไม้กลมแบนซ้อนกันขึ้นไปสองหรือสามชั้น ฐานชั้นต้นนี้เรียกว่า “ฐานเชิง” เหนือฐานชั้นต้นก่อเป็นลวดบัวคล้ายพวงมาลัยซีก วางเทินกันขึ้นไปสามชั้น แต่ละชั้นขนาดรวบเล็กขึ้นไป ลวดบัวตอนนี้เรียกว่า “บัวมาลัยลูกแก้ว” เหนือชั้นบัวที่กล่าว ก่อเป็นบัวคว่ำและบัวหงาย ประกอบกับหน้ากระดานเป็นรูปทรงกลม เรียกว่า บัวปากฐาน เป็นฐานที่ก่อขึ้นเพื่อรองรับส่วนองค์ระฆังหรือครุฑอันเป็นตัวพระสถูป ซึ่งมีรูปทรงคล้ายระฆังคว่ำครอบลงบนส่วนบัวปากฐาน ส่วนบนสุดขององค์ระฆังก่อเป็นบัลลังก์แบบฐานเชิงบาตร และเหนือแท่นบัลลังก์ขึ้นไป ทำเป็นรูปแกนกลมๆ ต่างว่าเป็นก้านฉัตรซึ่งรองรับเครื่องก่อที่ทำเป็นรูปคล้าย “ฝาละมี” หรือฝามือหุงข้าวซึ่งปั้นด้วยดินเผา “ฝาละมี”

หรือรูปทรง “บัวฝาละมี” นี้ทำขึ้นแทนรูปทรงของร่มหรือฉัตร ที่จะต้องมีตามขนบนิยม และปักไว้เหนือแท่นบัลลังก์บนองค์ระฆังเหนือบัวฝาละมี ก่อเป็นส่วนยอด รูปทรงกระบอกเรียวปลายสูงขึ้นไป ตอนต้นของส่วนนี้จะข้วนเป็นปล้องรูปกลมๆ คล้ายวงแหวนทองเกลี้ยง ร้อยเป็นเถาซ้อนกันขึ้นไปประมาณ 2 ใน 3 ของความสูง ในส่วนยอดพระสถูปเจดีย์ ยอดพระสถูปเจดีย์ส่วนที่ทำเป็นปล้องๆ นี้เรียกว่า “ปล้องโฉน” ส่วนปลายที่เหลือต่อขึ้นไปจากปล้องโฉน เป็นยอดกลมเรียวเกลี้ยงเรียกว่า “ปลียอด” และปลายสุดปลียอดนี้มักปั้นปูนทำเป็นรูปทรงกลมติดเข้าไว้หรือบ้างก็ปั้นเป็นรูปดอกบัวตูมก็มี ส่วนที่กล้วนนี้เรียกว่า “หยาดน้ำค้าง” อนึ่ง พระสถูปเจดีย์แบบทรงกรวยกลมนี้มีบ้างบางองค์ทำส่วนฐานล่างที่รองรับองค์ระฆังเป็นฐานรูป 8 เหลี่ยม และส่วนบัลลังก์ก็ทำรูปทรง 8 เหลี่ยมให้รับกันก็มี และพระสถูปเจดีย์อันมีทรวดทรงส่วนใหญ่อันตั้งพรรณนามานี้ ยังมีการตกแต่งและองค์ประกอบเพิ่มเติมในบางส่วน และบางองค์ทำให้เป็นแบบที่ต่างออกไป มีเป็นต้นว่าทำเป็นซุ้มคูหาประจำแต่ละทิศเป็นอย่างจตุรมุข และบน

แบบรังวัดโดย	กมล	จิราพงษ์
	กุลธิดา	บุญภินนธ์
	วันดี	พินิจวรสิน

หลังคาซุ้มแต่ละด้านก่อเป็นพระสถูปขนาดองค์ย่อม ๆ ตั้งไว้เหนือจตุรมุขนั้นเป็นอย่างเจดีย์บริวาร แบบอย่างพระสถูปเจดีย์ทรงกรวยกลม ซึ่งเกิดความนิยมแต่ในรัชกาลที่ 4 ได้กลายเป็นแบบอย่าง ในการสร้างพระสถูปเจดีย์สำคัญต่อมาอีก จนกระทั่งปัจจุบัน มีตัวอย่างโดยลำดับต่อไปนี้

1. พระสถูปเจดีย์ทรงกรวยกลม เป็นเจดีย์สถานประธานในวัดราชบพิธฯ สร้างในสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อ พ.ศ. 2417 เป็นสถูปเจดีย์ทรงกรวยกลม องค์เดียวในประเทศไทยที่ประดับด้วยกระเบื้องเคลือบสีเบญจรงค์

2. พระสถูปเจดีย์ทรงกรวยกลม เป็นเจดีย์สถานประธานในวัดพระศรีมหาธาตุ บางเขน สร้างในสมัยรัชกาลที่ 8 ออกแบบโดย พระพรหมพิจิตร (อู่ ลาภานนท์) เป็นพระสถูปเจดีย์ที่ดัดแปลงจากแบบเดิมออกไปในบางส่วนคือ ไม่มีส่วนรัตนบัลลังก์เหนือองค์ระฆัง

คติการสร้างพระสถูปเจดีย์ทรงกรวยกลมในกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นเหตุเนื่องมาแต่พระราชนิยมที่มีต่อแบบอย่างพระสถูปเจดีย์สมัยสุโขทัยและอยุธยา

พระสถูปเจดีย์ วัดพระศรีมหาธาตุ ตั้งอยู่ตรงหน้าพระอุโบสถ มีความสูง 38 เมตร มีนามว่าพระเจดีย์ศรีมหาธาตุ ได้มีพระราชพิธียกฉัตรยอดเจดีย์เมื่อวันที่ 25 เมษายน 2484 เวลา 17 นาฬิกา 32 นาที พระมหาเจดีย์นี้เป็น 2 ชั้น ชั้นนอกเป็นเจดีย์ใหญ่ ชั้นในเป็นองค์เล็กอยู่ตรงกลางเป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ ในระหว่างผนังด้านในของเจดีย์องค์ใหญ่กับองค์เล็กมีเนื้อที่กว้าง 2 เมตรครึ่ง เป็นทางเดินได้รอบ มีประตูเข้าออก 4 ด้าน สำหรับให้คนเข้าไปนมัสการ

การอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุ พร้อมทั้งดินจากสังเวชนียสถานเข้าบรรจุได้กระทำเป็นพระราชพิธี ทรงพระกรุณาโปรดให้อาราธนาสมเด็จพระ

อริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (ติสฺสเทว) วัดสุทัศนเทพวราราม ไปปฏิบัติพระราชกรณียกิจ เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2484 เวลา 10 นาฬิกา

ณ ผนังด้านในของพระเจดีย์องค์ใหญ่ ได้ทำเป็นช่องไว้ 112 ช่อง ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 30 เมษายน 2484 ให้ใช้สำหรับบรรจุอัฐิผู้ที่รัฐบาลและสภาผู้แทนราษฎรพิจารณาเห็นสมควร กล่าวคือ ผู้ที่ทำประโยชน์อันใหญ่แก่ประเทศชาติ เช่นเดียวกับ Pantheon ของฝรั่งเศส ได้แจ้งมตินี้ให้สภาผู้แทนราษฎรรับทราบเมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม 2484 และประธานสภาผู้แทนราษฎรได้ตอบรับทราบ เมื่อวันที่ 21 กรกฎาคม 2484

ตรงหน้าพระมหาเจดีย์ออกไปทั้ง 2 ข้าง คือ ข้างด้านเหนือและด้านใต้เป็นคูที่สุดของคูทั้ง 2 ข้าง ด้านตะวันออกทำเป็นเกาะรูปกลมมีน้ำล้อมรอบ สำหรับเป็นที่ประดิษฐานต้นพระศรีมหาโพธิ์ ซึ่งขอให้รัฐบาลอินเดีย ตอนจากต้นที่สืบเนื่องมาแต่ต้นเดิม ที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประทับตรัสรู้ พระอนุตรตรัสมาสัมโพธิญาณ

กึ่งพระศรีมหาโพธิ์ที่ขอให้รัฐบาลอินเดียตอนส่งมาให้ 5 กิ่งนั้น จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ได้เป็นประธานประกอบพิธีปลูกไว้ ณ เกาะกลม ที่สุดคูทั้ง 2 ข้าง ทางทิศตะวันออก เกาะละต้น เมื่อวันที่ 31 สิงหาคม 2485 อีก 3 กิ่งนั้น รัฐบาลมีเจตจำนงจะเชิญไปปลูกที่ภาค 4 ณ วัดพระธาตุพนม จัหวัดนครพนม กิ่งหนึ่ง ที่ภาค 5 ณ วัดพระธาตุดอยสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ กิ่งหนึ่ง และที่ภาค 8 ณ วัดพระมหาธาตุ อำเภอเมือง จัหวัดนครศรีธรรมราช กิ่งหนึ่ง จึงได้มอบถวายคณะสงฆ์ดำเนินการปลูก ซึ่งสมเด็จพระมหาธีรวงศ์ สังกษนายก เจ้าอาวาสวัดพระศรีมหาธาตุ ได้รับการกิจ เชิญไปประกอบพิธีปลูก ทั้ง 3 กิ่ง และเสร็จในปี พ.ศ. 2486 คือประกอบพิธีปลูก ณ วัดพระธาตุดอยสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม 2486

สำเนาคัดลอก

(สำเนา)

ด่วน

ที่ น.841/2484

สำนักพระราชวัง

21 เมษายน 2484

เรื่อง การพระราชพิธียกฉัตรเจดีย์พระศรีมหาธาตุ

จาก เลขาธิการพระราชวัง

ถึง เลขาธิการคณะรัฐมนตรี

การพระราชพิธียกฉัตรเจดีย์พระศรีมหาธาตุ กำหนดวันที่ 25 เมษายน 2484 เวลา 17 นาฬิกา คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ไปยังพิธีมณฑล ณ สถานที่ก่อสร้างวัดพระศรีมหาธาตุ ประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการและทรงศีลแล้ว ถึงพระฤกษ์เวลา 17 นาฬิกา 32 นาที ประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ทรงเจิมฉัตร ไหหลวงผูกผ้าสีชมพู แล้วทรงแปร พระพักตร์สู่มณฑลทิศอาคเนย์ ทรงยกยอดฉัตรเจดีย์พระศรีมหาธาตุ ไหหลวงลั่นฆ้องชัย พระสงฆ์ 5 รูป เจริญพระพุทธมนต์ชัยมงคลคาถา ชาวพนักงาน ประโคมสังข์แตรดุริยางค์ แล้วทรงประเคนไทยธรรม พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา เป็นเสร็จการ

การแต่งกาย แต่งเครื่องแบบปกติ

ฉะนั้น จึงเรียนมาเพื่อขอความกรุณาได้โปรด

1. นำความเรียนคณะรัฐมนตรีทราบ
2. แจ้งความแก่ข้าราชการในสังกัดทราบ

ส่วนรัฐมนตรีว่าการกระทรวง และสำนักงานเลขาธิการนายกรัฐมนตรีได้แจ้งให้ทราบแล้ว ทั้งนี้ถ้า ขัดข้องประการใดขอทราบ

ขอแสดงความนับถืออย่างสูง

(ลงนาม)

ชาติ เดชอุดม

(พระยาชาติเดชอุดม)

(สำเนา)

กรมศิลปากร

22 เมษายน 2484

เรื่อง ขอความดำริใช้ช่องในเจดีย์พระศรีมหาธาตุ
จาก หลวงวิจิตรวาทการ
ถึง เลขาธิการคณะรัฐมนตรี

ด้วยเจดีย์พระศรีมหาธาตุที่สร้างขึ้นในวัดพระศรีมหาธาตุนั้น ได้ทำเป็นเจดีย์สองชั้น ชั้นนอกเป็นเจดีย์ใหญ่สูง 38 เมตร ชั้นในเป็นเจดีย์องค์เล็กประดิษฐานอยู่กลาง ฉะนั้น เจดีย์องค์ใหญ่จึงเป็นเหมือนกรอบบนเจดีย์องค์เล็ก ในระหว่างผนังด้านในของเจดีย์ใหญ่กับองค์เจดีย์เล็ก มีเนื้อที่กว้าง 2 เมตรครึ่งสำหรับให้คนเข้าไปนมัสการได้ ส่วนที่ผนังด้านในของเจดีย์องค์ใหญ่ ข้าพเจ้าได้สังขารทำช่องไว้เป็นช่อง ๆ ในชั้นแรกข้าพเจ้ากำหนดให้ทำ 108 ช่อง โดยเห็นว่าจำนวน 108 เป็นจำนวนที่ทางพระพุทธศาสนาถือเป็นสิริ แต่ภายหลังช่างผู้เขียนแผนผังรายงานว่าจำนวน 108 นั้น ปรับไม่ลงตัว เขาขอเพิ่มอีก 4 ช่องเป็น 112 ช่อง ข้าพเจ้าเห็นว่าเลข 112 ช่อง ก็เป็นเครื่องเตือนใจดีเหมือนกัน จึงอนุมัติให้ทำ 112 ช่อง ช่องเหล่านี้ทำเป็นสองแถวซ้อนกันอยู่ภายในองค์เจดีย์ใหญ่ แต่เป็นส่วนหนึ่งต่างหากที่บรรจุพระบรมธาตุ ได้ทำเป็นเจดีย์องค์หนึ่งไว้ตรงกลาง ส่วนช่อง 112 ช่องนี้ เป็นประหนึ่งบริวารของพระบรมธาตุ ดังปรากฏในแผนผังที่เสนอมาพร้อมกับหนังสือนี้

การให้ทำช่องเหล่านี้ เกิดจากความคิดที่จะใช้ผนังด้านในให้เป็นประโยชน์จึงอาจมีทางใช้ได้หลายอย่าง คือ

1. บรรจุอัฐิของบุคคลที่รัฐบาลเห็นควรให้บรรจุ หรือ
2. บรรจุของมีค่าซึ่งมีผู้ถวายเป็นพุทธบูชา หรือ
3. ปันรูปพุทธประวัติ หรือประวัติศาสตร์ไทยไว้เป็นตอน ๆ หรือ
4. เขียนลวดลายหรือคำจารึกใด ๆ ที่เห็นสมควร

บัดนี้ การก่อสร้างเจดีย์พระศรีมหาธาตุจนสำเร็จแล้ว ข้าพเจ้าจึงเห็นควรเสนอขอความดำริว่าจะใช้ช่องเหล่านี้ให้เป็นประโยชน์ในทางใด และเพื่อสะดวกแก่ทางพิจารณา ข้าพเจ้าขอเรียนความคิดเห็นส่วนตัวมาเพื่อประกอบความดำริด้วย ดังต่อไปนี้

เมื่อครั้งเจ้าคุณพลพลพยุหเสนาเป็นนายกรัฐมนตรี ท่านได้มีความปรารถนาอันแรงกล้าที่จะสร้างที่บรรจุอัฐิของผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ได้เคยมีบัญชาให้กรมศิลปากรออกแบบเสนอมาแล้ว แต่ปรากฏว่าจะต้องใช้เงินราว 4 แสนบาท เรื่องจึงสงบลงไป ยังมิได้ดำริเด็ดขาดประการใด ข้าพเจ้าจึง

มาคิดว่า ถ้าใช้ช่องที่ทำไว้ในเจดีย์พระศรีมหาธาตุนี้ เป็นที่บรรจุอัฐิของผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ก็ดูเป็นการสมควรและเป็นการสะดวก เพราะเพียงแต่คณะรัฐมนตรีวางหลักเกณฑ์เล็กน้อย เช่นว่า ผู้ก่อการที่จะได้รับเกียรติยศให้บรรจุอัฐิในเจดีย์นี้ได้ จะต้องเป็นผู้ที่ประพัตินเรียบร้อยตลอดชีวิต ไม่ใช่กลับใจเป็นกบฏ หรือกระทำความผิดร้ายแรงจนต้องอาชญาหรือกระทำความเสียหายให้เป็นที่เสื่อมเกียรติของคณะผู้ก่อการ เช่นนี้เป็นต้น

แต่ถ้ารัฐบาลมีความประสงค์ จะให้เป็นที่บรรจุอัฐิของบุคคลอื่น นอกจากผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองด้วยแล้ว ก็กลายเป็นปัญหาเรื่องใหญ่ และอาจต้องศึกษาพิจารณาถึงตัวอย่างในนานาประเทศบ้าง ข้าพเจ้าขอประทานเสนอตัวอย่างเท่าที่ทราบในบางประเทศ คือ

1. ใน Westminster ของอังกฤษ

ทางอังกฤษไม่ปรากฏว่ามีกฎเกณฑ์แน่นอนอย่างไร เป็นแต่ถือเป็นจารีต มาช้านาน ตั้งแต่สมัยพระเจ้า Edward the Confessor ว่าพระศพพระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์ชั้นสูงบางองค์ไม่ได้ฝังในที่นี้ก็มี บุคคลสำคัญหลายคนได้ฝังศพในที่นี้ แต่สังเกตดูว่าการฝังศพใน Westminster นั้น ทางอังกฤษไม่ถือเป็นเกียรติยศสำคัญนัก บางคนที่เป็นคนสำคัญน่าจะฝังศพในที่นั้น กลับทำเป็นคำสั่งไว้ก่อนตายว่า ไม่ต้องการให้ฝังศพของตนใน Westminster ก็มี ที่เป็นเช่นนี้ เพราะใน Westminster ไม่มีกฎเกณฑ์แน่นอนมาแต่เดิม มีศพเป็นอันมากที่ไม่ใช่ศพของผู้มีความดีอะไร แต่ได้เอาเข้าไปฝังไว้ที่นั่นตั้งแต่โบราณกาลมา และไม่มีใครกล้าขุดออก ต้องปล่อยไว้เช่นนั้น ความเลื่อมใสใน Westminster ของอังกฤษจึงไม่รุนแรงเหมือนใน Pantheon ของฝรั่งเศส ซึ่งจะได้รายงานข้อความละเอียดต่อไปภายหลัง

2. ใน Pantheon ของอิตาลี

ใน Pantheon ของอิตาลี มีกฎหมายบังคับให้ฝังได้แต่พระศพของพระเจ้าแผ่นดินและราชวงศ์ชั้นสูง ส่วนบุคคลสำคัญของประเทศไม่ได้ฝังศพใน Pantheon สำหรับบุคคลสำคัญของประเทศนั้น รัฐบาลอาจให้ที่เป็นพิเศษตามกฎหมาย หรือที่ใด ๆ ที่เหมาะแก่เกียรติยศ แต่ไม่ได้เข้า Pantheon

3. ในเยอรมันนี

ในประเทศเยอรมันนี ได้ปรากฏว่ามีที่ฝังศพบุคคลสำคัญอย่าง Westminster ของอังกฤษ หรือ Pantheon ของฝรั่งเศส มีแต่ที่ Chalottenburg ซึ่งเป็นที่ฝังศพราชวงศ์โฮเฮนโซลเลิร์น และไม่มีกฎหมายอันใดในเรื่องนี้

4. ใน Pantheon ฝรั่งเศส

Pantheon ของฝรั่งเศส ถือเป็นที่สำคัญมาก ในการได้ฝังใน Pantheon นั้นถือเป็นเกียรติสูงสุดที่ชาติจะพึงให้แก่ผู้ที่ทำคุณประโยชน์แก่ชาติ มีกฎหมายบัญญัติให้อำนาจแก่สภาผู้แทนราษฎรแต่ผู้เดียวที่จะวินิจฉัย วิธีปฏิบัติก็คือเมื่อบุคคลสำคัญผู้ใดถึงแก่กรรม ถ้ารัฐบาลพิจารณาเห็นสมควรที่จะฝังศพใน Pantheon รัฐบาลก็นำเสนอสภาอนุมติจึงเอาศพเข้าฝังใน Pantheon ได้ หลักการได้วางไว้อย่างกว้าง ๆ ว่า 'Aux grands hommes, la Patrie reconnaissante (บุคคลสำคัญที่ประเทศชาติรู้สึกบุญคุณ)' ผู้ที่ได้รับเกียรติฝังศพใน Pantheon ของฝรั่งเศสเป็นทหาร นักปราชญ์ และนักวิทยาศาสตร์มากกว่านักการเมือง พวกนักการเมืองนั้น สภาไม่อนุมติแม้ประธานาธิบดีฝรั่งเศสก็มีน้อย คนที่จะได้ฝังใน Pantheon ทั้งนี้เนื่องจากเหตุผลที่ว่านักการเมืองย่อมมีคณะพรรค เวลารัฐบาลเสนอชื่อขึ้นไป คณะพรรคฝ่ายปรปักษ์

ย่อมจะคัดค้าน ส่วนทหาร นักปราชญ์ และนักวิทยาศาสตร์ ไม่มีคณะพรรคจะค้าน จึงเอาศพเข้าฝังได้ สะดวกกว่านักการเมือง

อนึ่ง โดยเหตุสภาผู้แทนราษฎร เป็นผู้ทรงอำนาจวินิจฉัยให้เอาศพเข้าฝังใน Pantheon ได้ สภาผู้แทนราษฎรนี้เอง ก็ย่อมทรงอำนาจที่จะลงมติให้ขุดศพที่ฝังไว้แล้วออกเสียจาก Pantheon ได้เหมือนกัน มีนักการเมืองคนสำคัญสองคนถูกสภาลงมติให้ขุดศพไปจาก Pantheon เพราะเหตุที่ส่วนมากของสภาใหม่เป็นคนของคณะพรรคซึ่งเคยเป็นปรปักษ์รุนแรงกับผู้นั้น หรือคณะพรรคของผู้นั้นมาแต่ก่อน พฤติการณ์ของฝรั่งเศสเวลาเปลี่ยนสภาครั้งหนึ่ง ๆ นั้น ย่อมกระทบกระเทือนไม่เฉพาะแต่มนุษย์ที่ยังมีชีวิตอยู่ แม้ศพที่ยังฝังอยู่ในหลุมก็อาจจะเดือดร้อนได้ เพราะเหตุนี้ ในชั้นหลัง ๆ ที่รัฐบาลและสภาจึงต้องระวังและไม่ค่อยจะยอมให้ศพนักการเมืองได้เข้าฝังใน Pantheon

ส่วนทหาร นักปราชญ์ และนักวิทยาศาสตร์ ย่อมได้รับเกียรติพิเศษใน Pantheon เวลาจะฝังศพ Victor Hugo รัฐบาลถึงกับซ่อมและทำความสะอาดใน Pantheon เป็นพิเศษซึ่งไม่เคยทำให้ใคร นักวิทยาศาสตร์คนสำคัญคนหนึ่ง คือ Marcelin Borthelot ได้รับเกียรติยศพิเศษ โดยรัฐบาลเอาศพภรรยา มาฝังไว้ข้าง ๆ ด้วย Madame Marcelin Borthelot เป็นผู้หญิงคนเดียวที่ฝังศพใน Pantheon เหตุผลพิเศษในเรื่องนี้ ก็คือรัฐบาลและสภาถือว่า Madame Marcelin Borthelot เป็นภรรยาตัวอย่าง มีลูกผู้ชาย 3 คน ได้เป็นรัฐมนตรี 2 คน เลขาธิการกระทรวงการต่างประเทศ 1 คน มีลูกสาว 1 คน ก็ได้สามีเป็นรัฐมนตรี ตัว Madame Marcelin Borthelot ตายภายหลังสามีเพียงครึ่งชั่วโมง คือได้ทำการพยาบาลสามี ตลอดเวลาป่วย เมื่อสามีตาย ตัวเองก็ยังดี ๆ อยู่ ออกมานั่งพักในห้องรับแขก ประเดี๋ยวหนึ่งก็ตายไปเฉย ๆ สภาผู้แทนราษฎรลงมติว่า แม้ภรรยาจะยังไม่สามารถพรางผิวเมื่อยนี้ได้ ฉะนั้น มนุษย์ที่ไม่มีอำนาจจะพรางเขา จึงอนุมัติให้ฝังศพไว้กับสามี และเป็นผู้หญิงคนเดียวที่ได้รับเกียรติยศอันนี้

ทั้งนี้เป็นตัวอย่างที่เสนอมาเพื่อประกอบการพิจารณา ความสำคัญในเบื้องต้นคือว่าจะเลือกเอาทางใด ถ้าเลือกเอาทางให้เป็นที่บรรจุอัฐิของผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองก็ย่อมมีเหตุผลสมควร และสะดวกแก่การวางกฎเกณฑ์ แต่ถ้าจะเปิดโอกาสให้แก่บุคคลทั่วไป ก็น่าจะต้องตราเป็นกฎหมาย จะยกอำนาจวินิจฉัยให้แก่สภาผู้แทนราษฎร หรือว่าจะวางกฎเกณฑ์ไว้เป็นกฎหมายนั้นทีเดียว โดยมีต้องเสนอสภาผู้แทนราษฎร ก็ย่อมทำได้ อย่างไรก็ตาม กฎเกณฑ์อันหนึ่งซึ่งข้าพเจ้าเห็นว่าจำเป็นคือ ต้องมีบทบัญญัติห้ามมิให้เอาอัฐิซึ่งบรรจุอยู่แล้วออก เพราะเป็นวิธีการที่น่าสังเวชมาก

แต่ถ้าหากไม่เป็นความประสงค์ของรัฐบาลที่จะใช้ของเหล่านั้นเป็นที่บรรจุอัฐิของคน ก็อาจมีที่ใช้ อีก 3 ทาง ดังได้เรียนมาข้างต้น แต่ว่าจะต้องขอประทานทราบเสียแต่บัดนี้ว่าจะให้ใช้ในทางใด เพราะอาจต้องเปลี่ยนแปลงแก้ไขอีกเล็กน้อย ให้เหมาะสมแก่การใช้ด้วย

ขอแสดงความนับถืออย่างสูง

(ลงนาม)

วิจิตรวาทการ

(สำเนา)

สำนักนายกรัฐมนตรี

15 กรกฎาคม 2484

เรื่อง การใช้ช่องเจดีย์วัดพระศรีมหาธาตุ
จาก นายกรัฐมนตรี
ถึง ประธานสภาผู้แทนราษฎร

ด้วยคณะรัฐมนตรีได้ประชุมปรึกษาลงมติให้สร้างวัดขึ้นวัดหนึ่ง ให้ชื่อว่าวัดพระศรีมหาธาตุ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การสร้างพระเจดีย์อันเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างวัดนั้น ได้จัดทำเจดีย์เป็นสองชั้น ชั้นนอกเป็นเจดีย์ใหญ่สูง 38 เมตร ชั้นในเป็นเจดีย์องค์เล็ก ประดิษฐานอยู่กลาง เจดีย์องค์ใหญ่จึงเป็นเสมือนครอบบนเจดีย์องค์เล็ก ในระหว่างผนังด้านในของเจดีย์องค์ใหญ่กับเจดีย์องค์เล็กมีเนื้อที่กว้าง 2 เมตรครึ่ง สำหรับให้คนเข้าไปนมัสการได้ ส่วนที่ผนังด้านในของเจดีย์องค์ใหญ่ ได้จัดทำช่องขึ้นไว้รวม 112 ช่อง ช่องเหล่านี้ทำเป็นสองแถวซ้อนกันอยู่ภายในองค์เจดีย์ใหญ่ แต่เป็นส่วนหนึ่งต่างหากจากที่บรรจุพระบรมธาตุ เพราะที่บรรจุพระบรมธาตุนั้น ได้ทำเป็นเจดีย์อีกองค์หนึ่งไว้ตรงกลาง ส่วนช่อง 112 ช่องนี้เป็นประหนึ่งบริวารของพระบรมธาตุ และให้ใช้ช่องตามที่กล่าวนี้ สำหรับเป็นที่บรรจุอัฐิผู้ที่รัฐบาลและสภาผู้แทนราษฎร ได้พิจารณาเห็นสมควร กล่าวคือ ผู้ที่ทำประโยชน์อันใหญ่ยิ่งแก่ประเทศชาติเช่นเดียวกับ Pantheon ของฝรั่งเศส

จึงเรียนมาเพื่อทราบ

ขอแสดงความนับถืออย่างยิ่ง

(ลงนาม) นายพลตรี หลวงพิบูลสงคราม
(พิบูลสงคราม)

(สำเนา)

ที่ น. 3966/2484

สภาผู้แทนราษฎร

21 กรกฎาคม 2484

เรื่อง การใช้ช่องเจดีย์วัดพระศรีมหาธาตุ
จาก ประธานสภาผู้แทนราษฎร
เรียน นายกรัฐมนตรี

หนังสือสำนักนายกรัฐมนตรีที่ ส. 5405/2484 ลงวันที่ 15 กรกฎาคม ศกนี้ เรื่องการใช้ช่องเจดีย์วัดพระศรีมหาธาตุ ความพิสดารแจ้งอยู่แล้วนั้น ข้าพเจ้าได้รับและนำเสนอที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรทราบแล้ว

ขอแสดงความนับถืออย่างยิ่ง

(ลงนาม)

มานวราชเสวี

(พระยามานวราชเสวี)

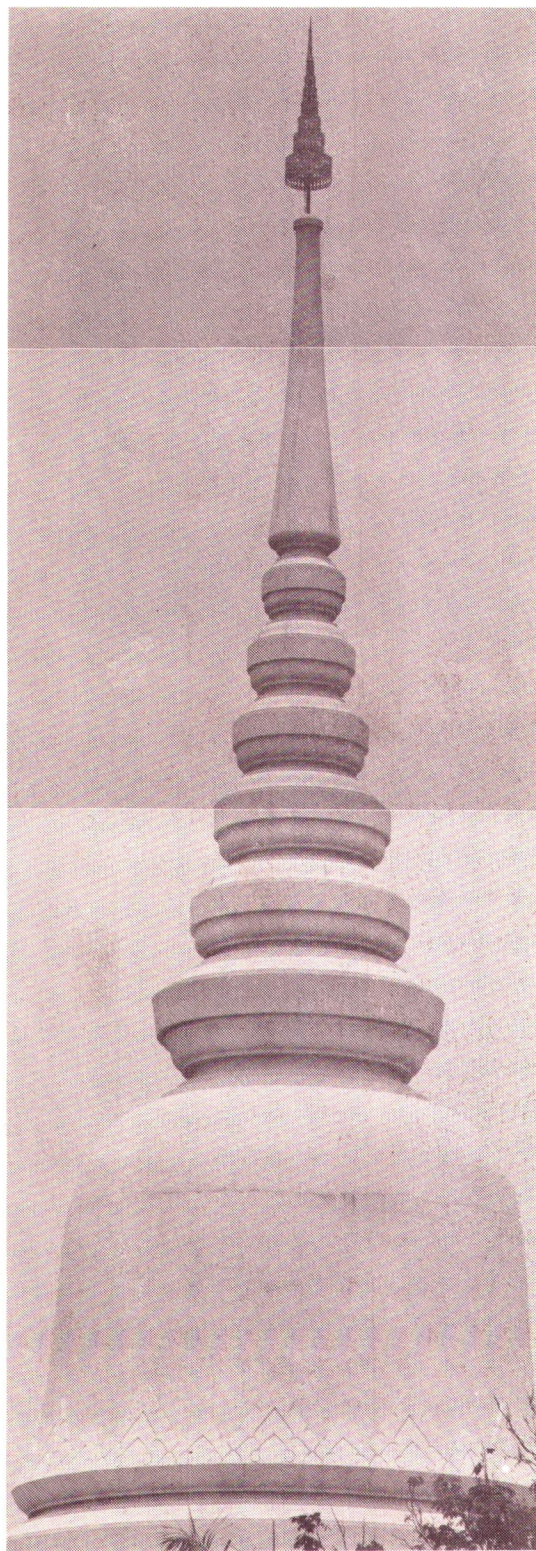

พระเจดีย์ศรีมหาธาตุ

เป็นพระเจดีย์ทรงกลม ที่ถือเป็นแบบฉบับของเจดีย์ประยุกต์ในงานสถาปัตยกรรมรุ่นใหม่

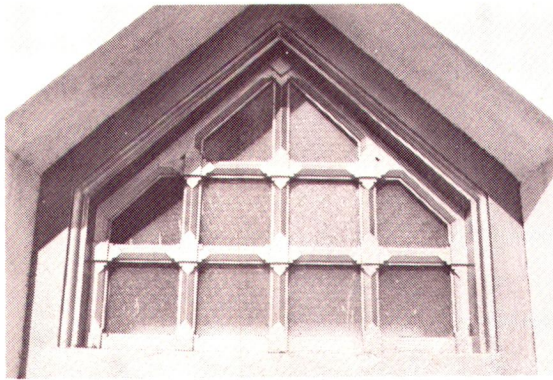
ส่วนขององค์ระฆัง ตรงเชิงปากระฆัง
ทำเป็นลายกระจังโดยรอบ เหนือระฆัง
ต่อเป็นปล้องฉนวน ขึ้นไปจบกับปัลลิว ไม่มี
รัตนบัลลังก์ เช่น แบบแผนเดิมของการ
สร้างพระเจดีย์ทั่ว ๆ ไป

บันไดและเสาหัวเม็ด ลักษณะของเสาหัวเม็ดทำเป็นเสาสี่เหลี่ยม ส่วนยอดซ้อนเป็นชั้น ๆ เว้นแนวร่อง
แทนการลดลวดบัว (บน)

ส่วนฐานพระเจดีย์ ทำซุ้มคูหาประจำทิศทั้ง 8 เป็นซุ้มที่ใช้ประโยชน์ใช้สอยในการเปิดเป็นช่องแสงสำหรับ
ภายในแทนการประดิษฐานพระพุทธรูปอย่างประเพณีเดิม (ล่าง)

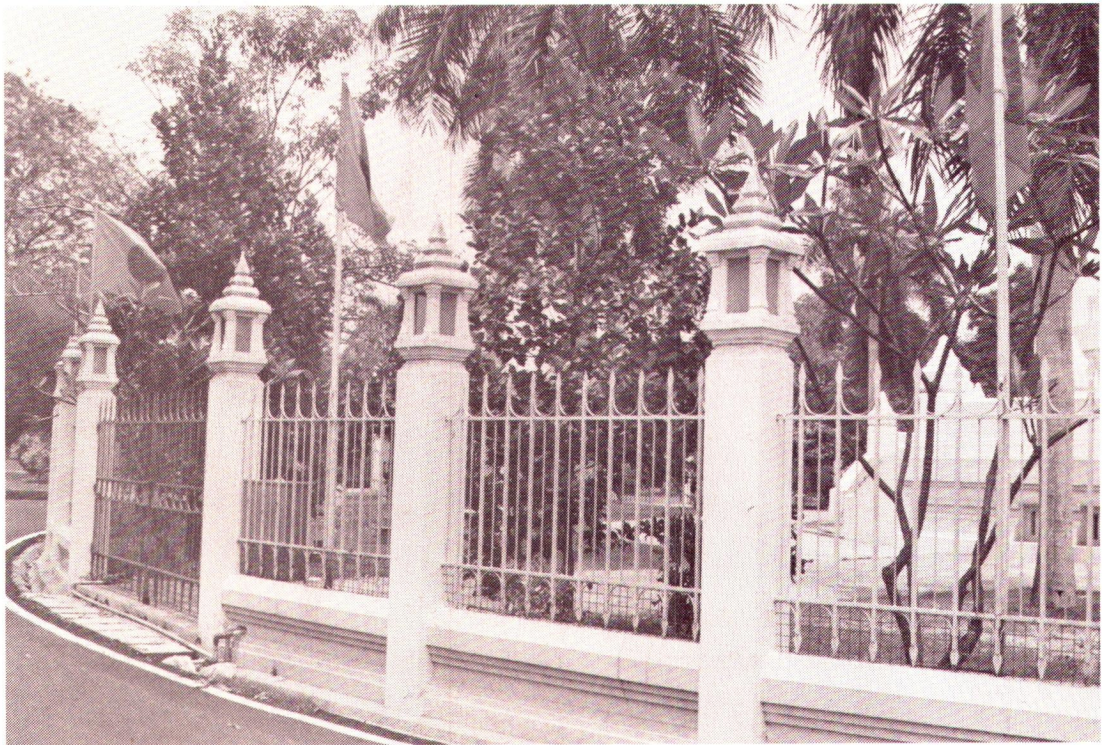

ช่องแสงเหนือประตูทางเข้าภายในพระเจดีย์ ใช้โครงไม้แบ่งเป็นช่องตาราง
มีลายดอกสี่กลีบทับตรงแนวตัด (บน)
ซุ้มประตูทางเข้าเจาะเป็นคูหาเรียบ ๆ ทำกรอบคูหา เป็นซุ้มยอดแหลม (ล่าง)

เสาหัวเม็ดที่เป็นเสารั้ว ตรงกลางเจาะโปร่ง
ซ่อนดวงไฟภายใน (บน)

แนวของรั้วล้อมพระเจดีย์ทำสัณฐานเป็น
วงโค้งล้อผังพระเจดีย์ทั้งนี้เพราะตั้งใจจะทำ
ถนนวงนอกให้เป็นแบบวงแหวน (ล่าง)

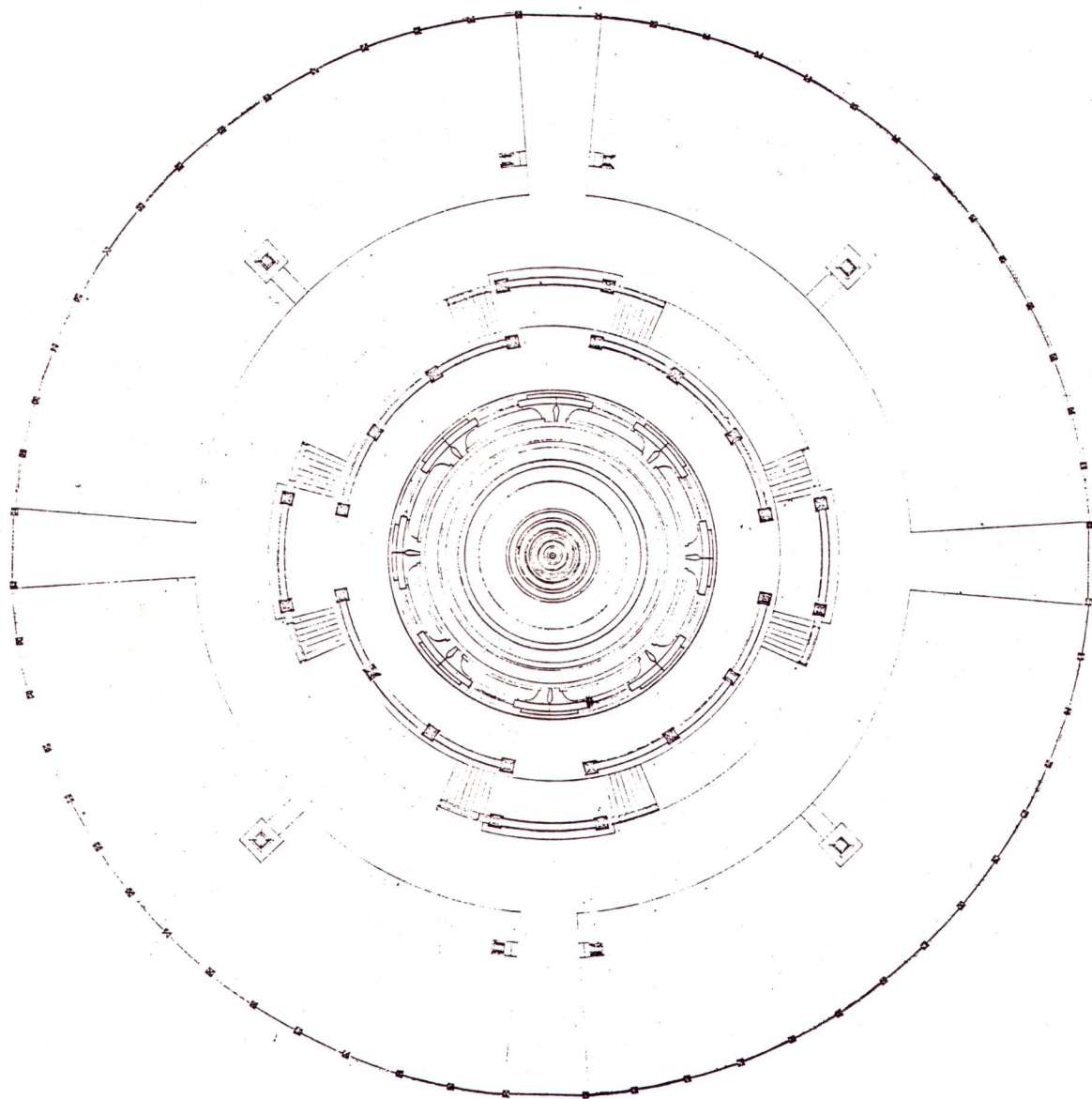
บานประตูทางเข้าภายในองค์พระเจดีย์ ใช้เป็นบานเปิด 2 บาน
มีอกเสา กรอบขีดหน้าแบบอย่างประเพณี ตัวบานลงรักปิดทอง

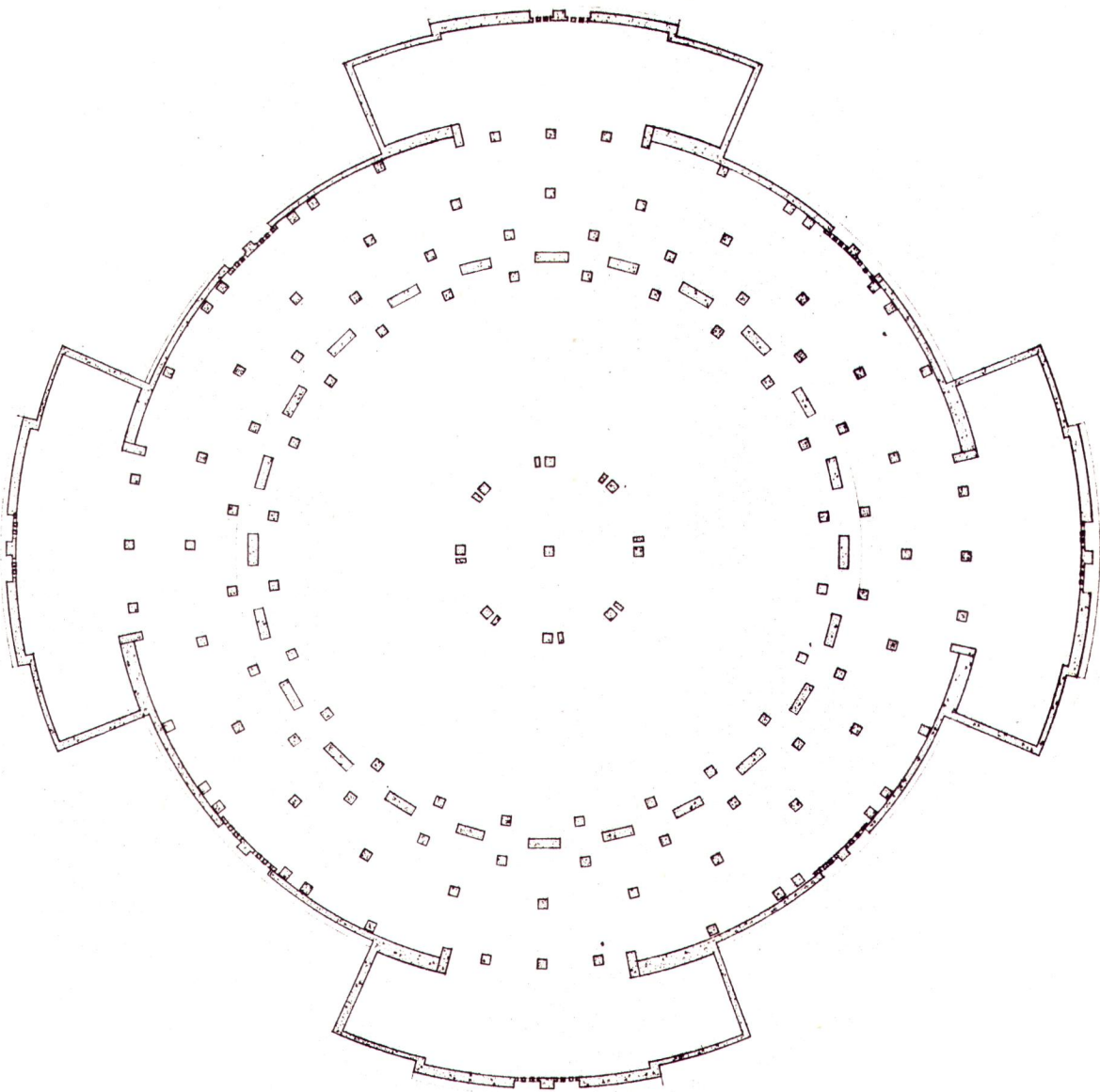
ลักษณะของลายใช้ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ หน้าสิงห์แบบพระอุโบสถ

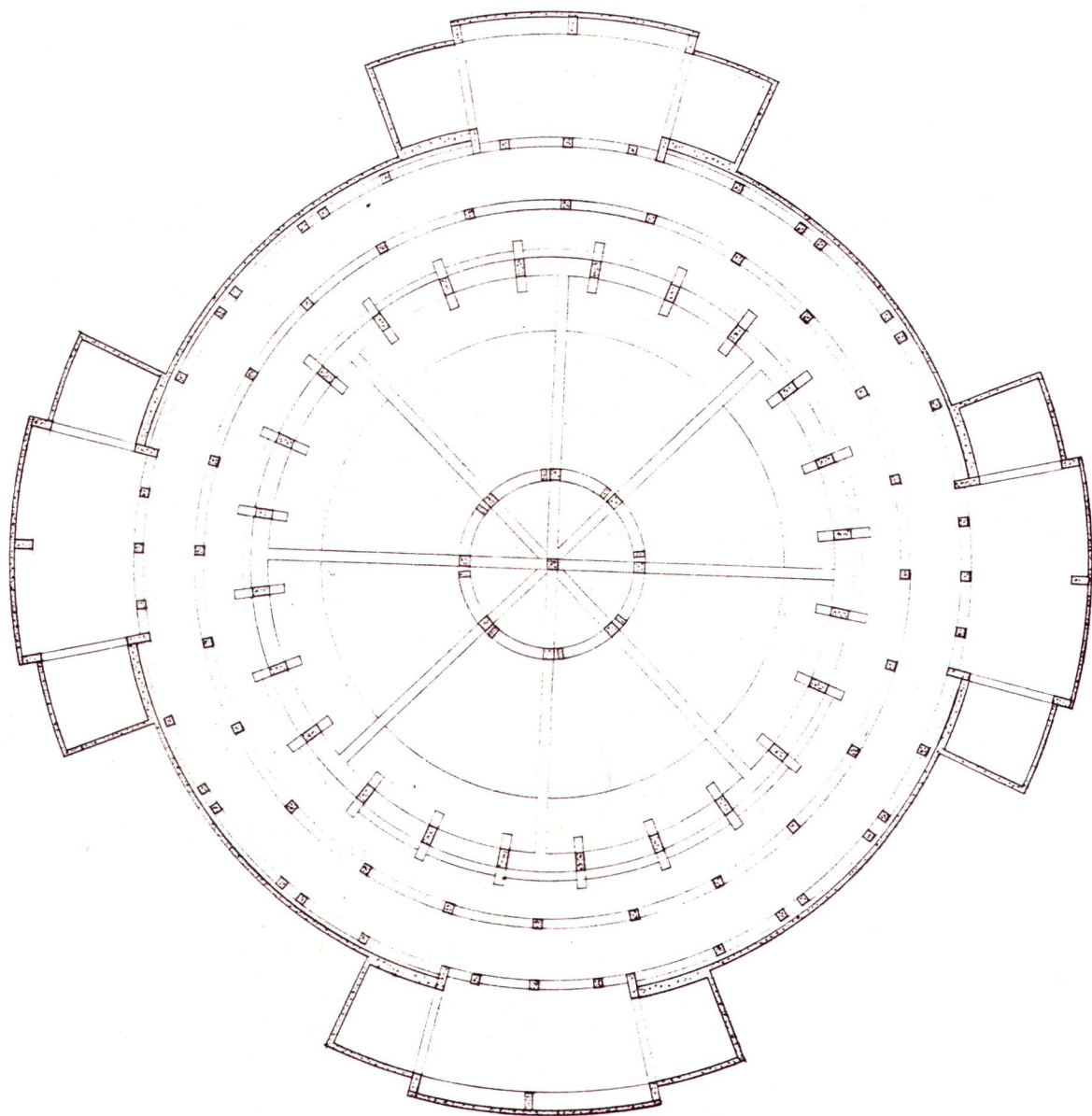
ลายตรงนมเลา ทำเป็นลายลูกฟักดอกสี่กลีบ

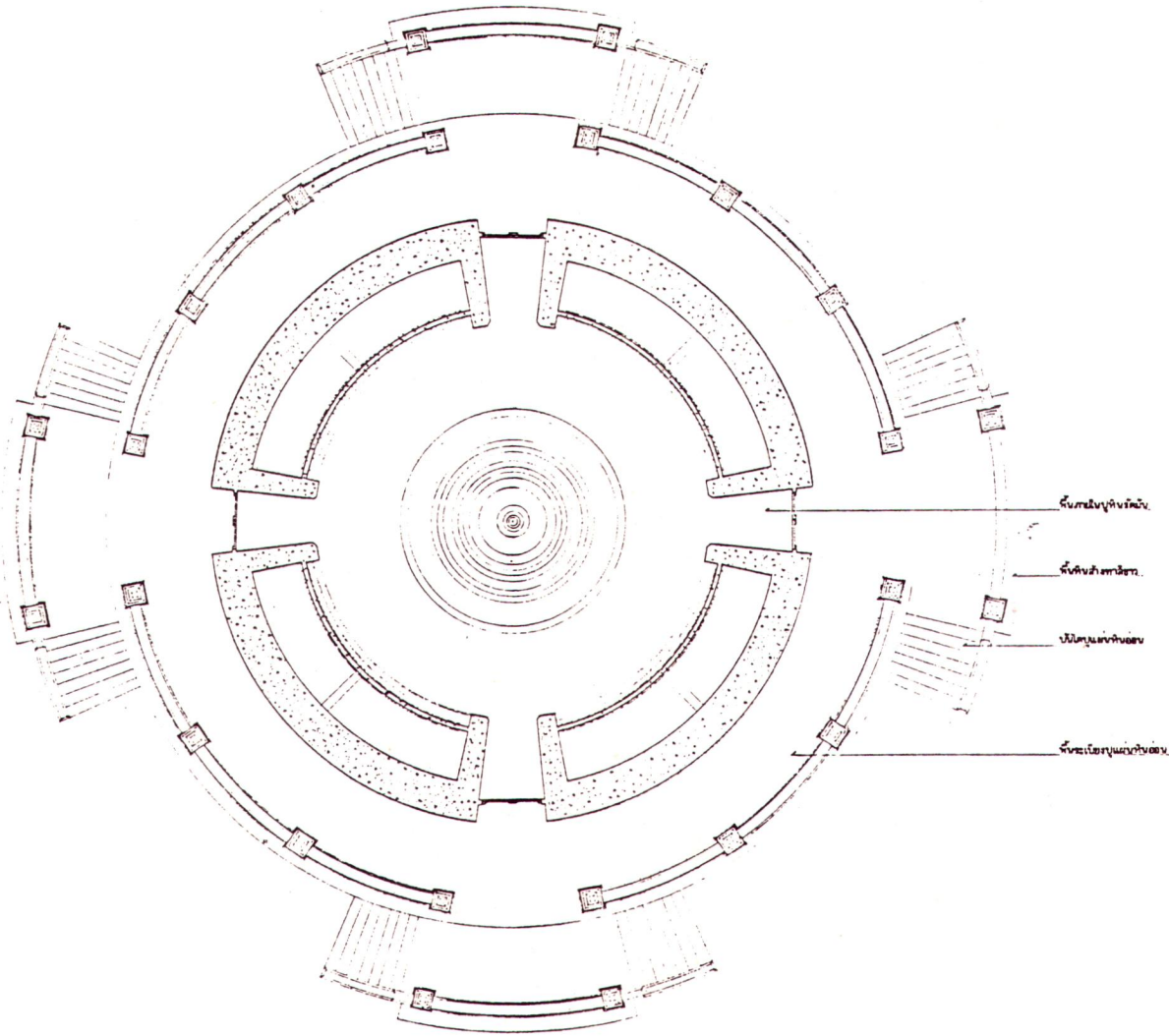
ผังบริเวณ

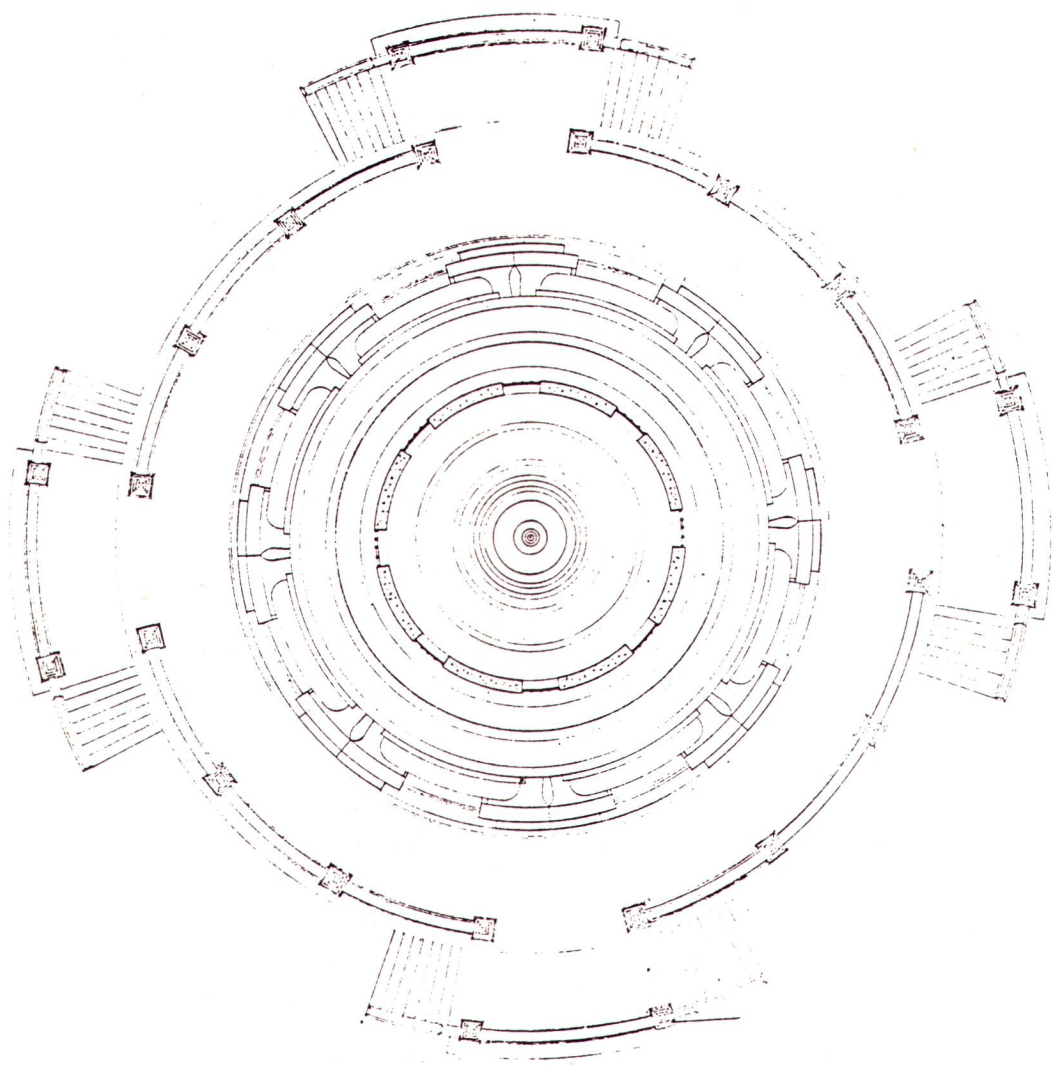

ผังชั้นตอม่อ

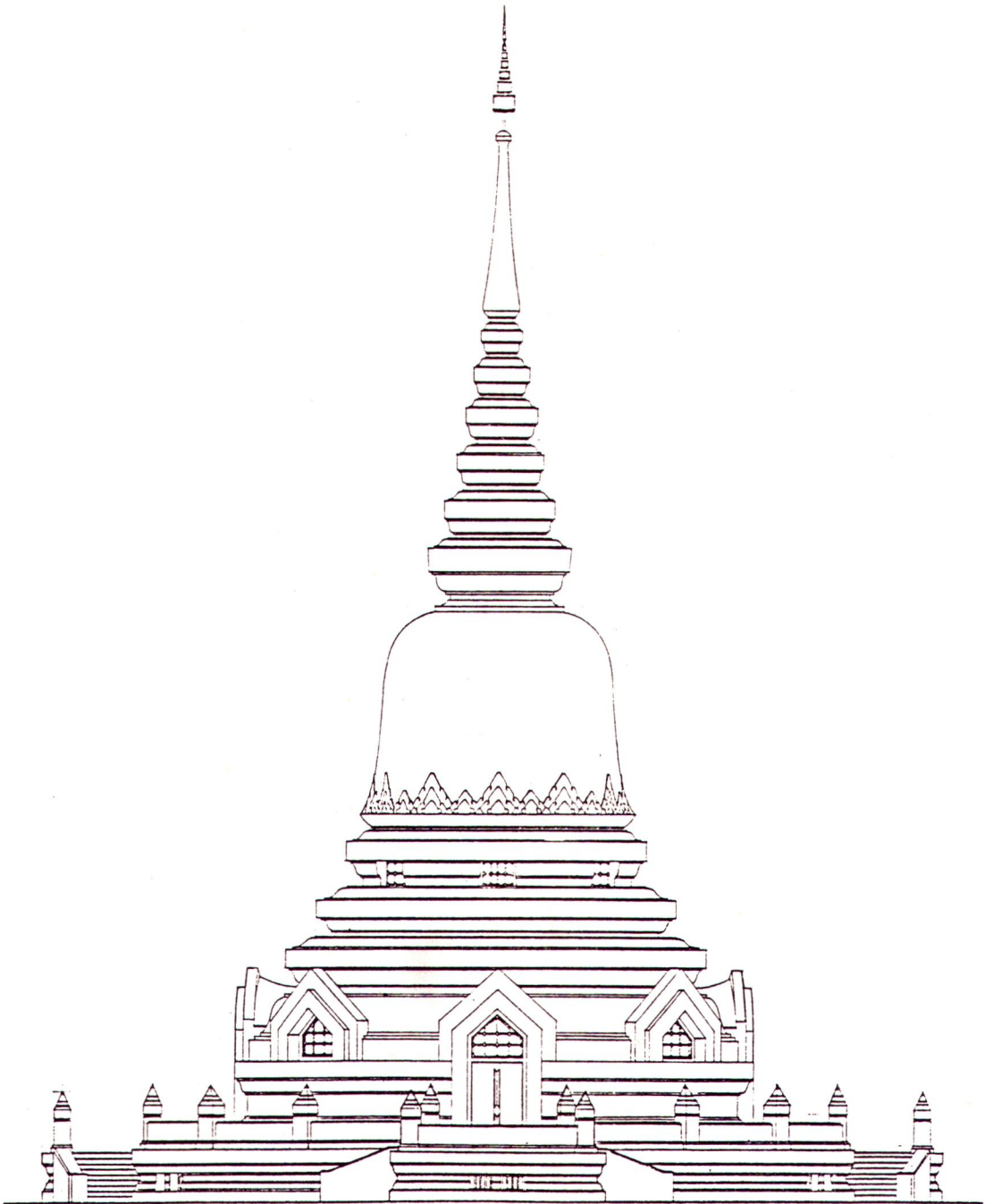

ผังคานชั้นพื้นผิวดัง 1

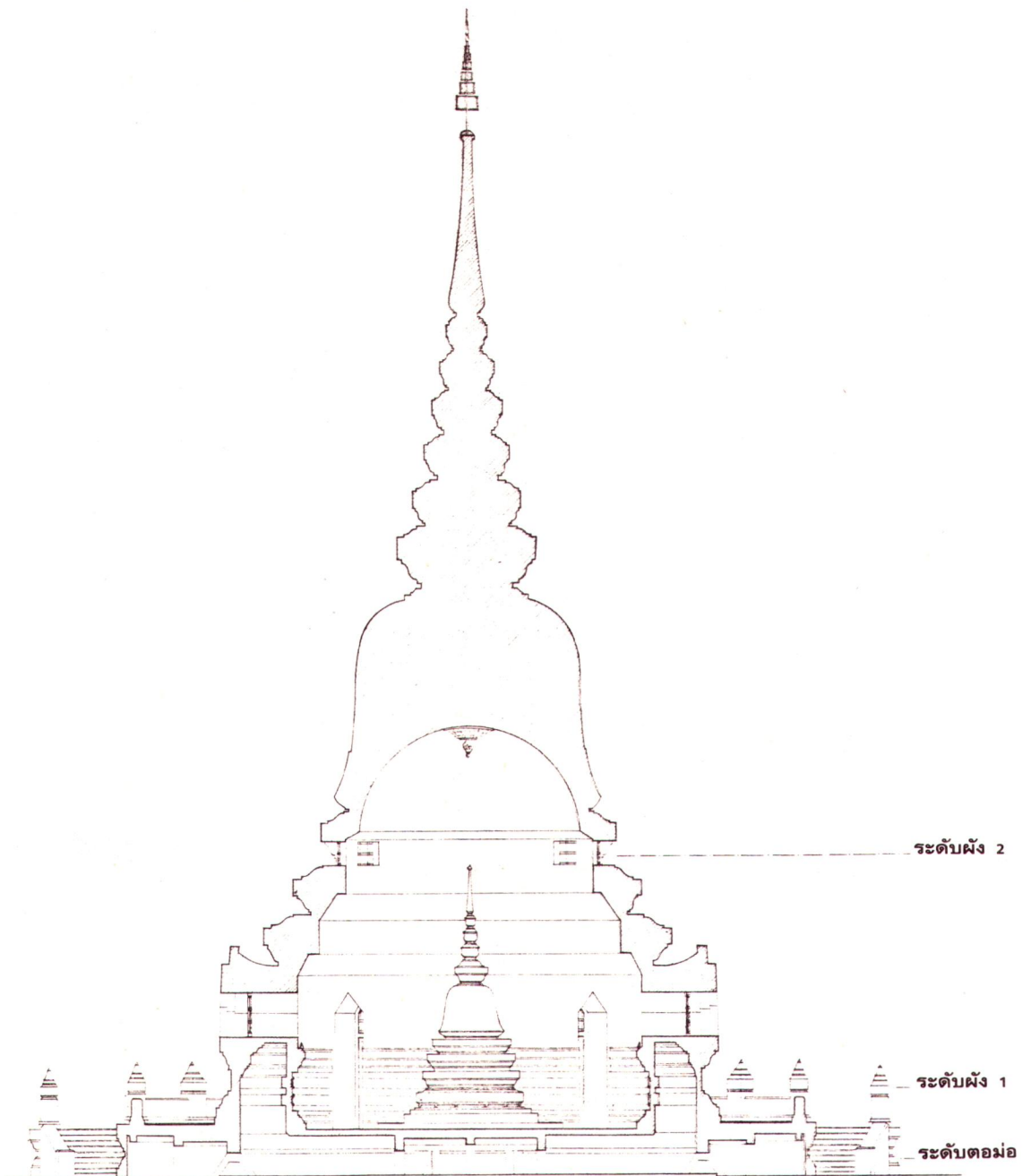

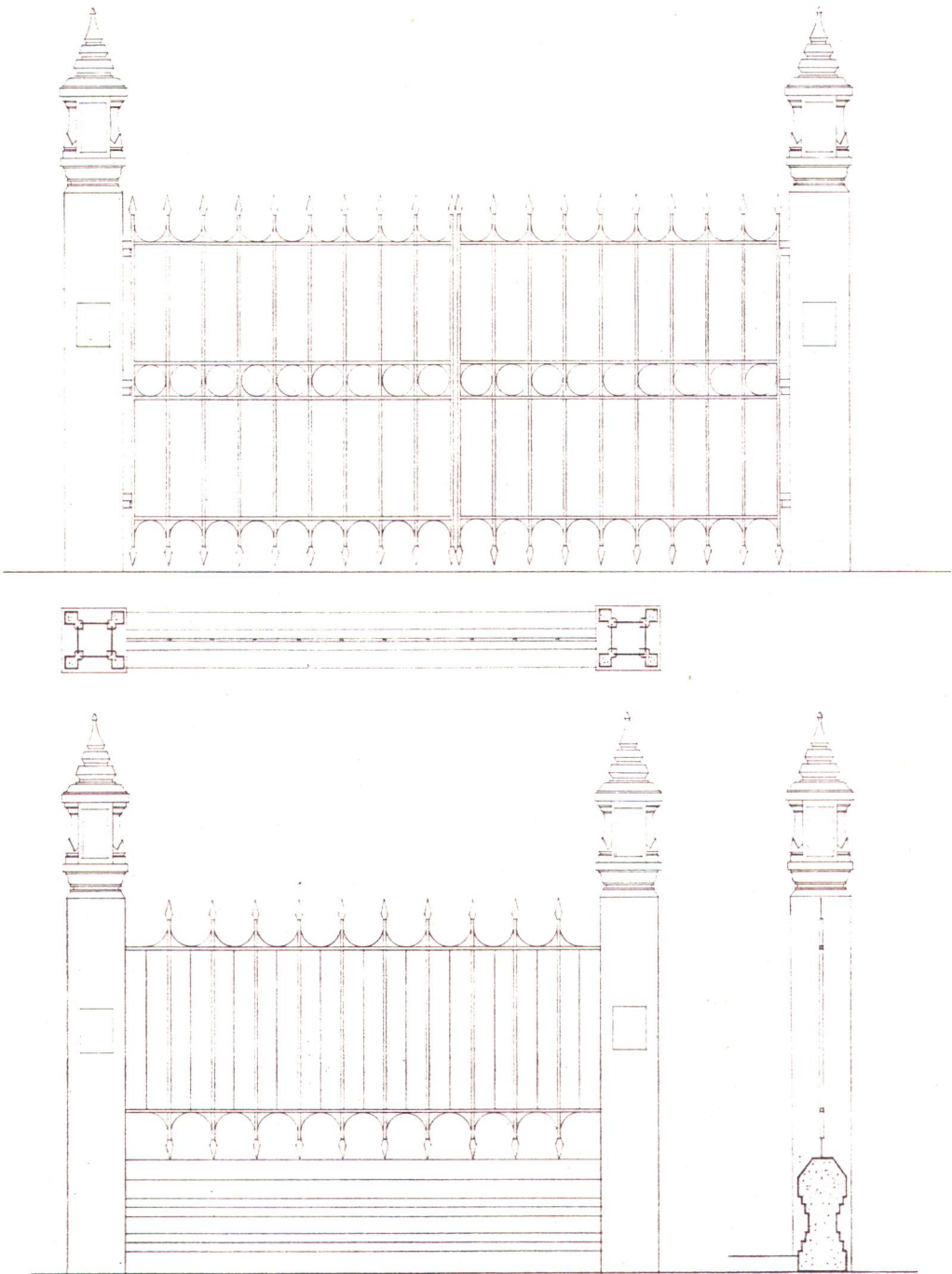

ผัง 2

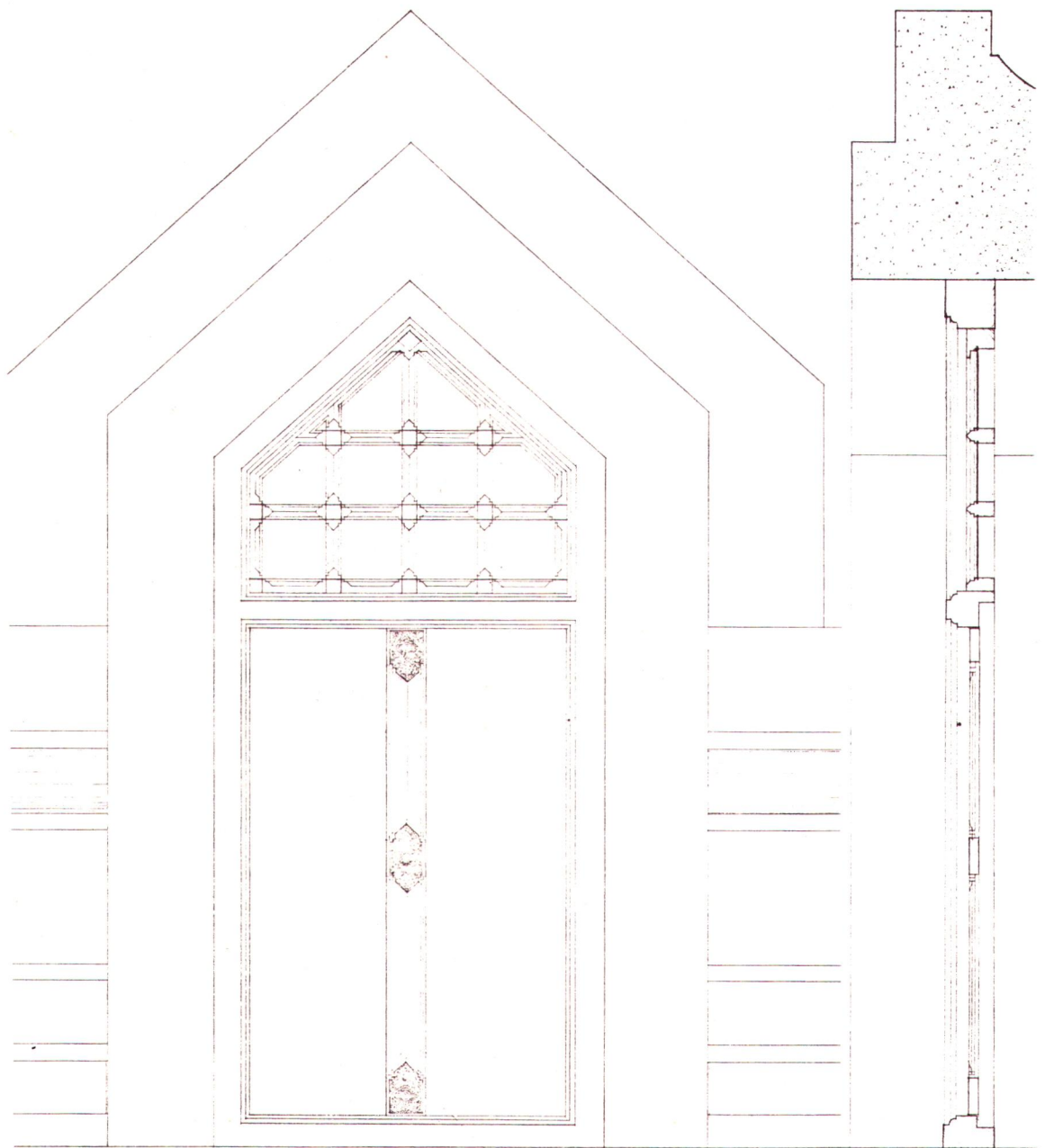

รูปด้าน

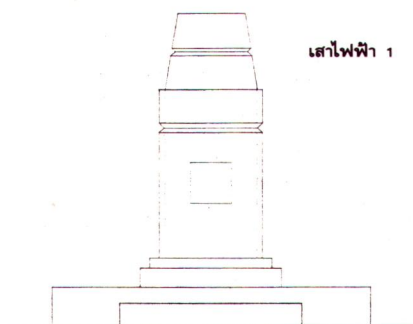

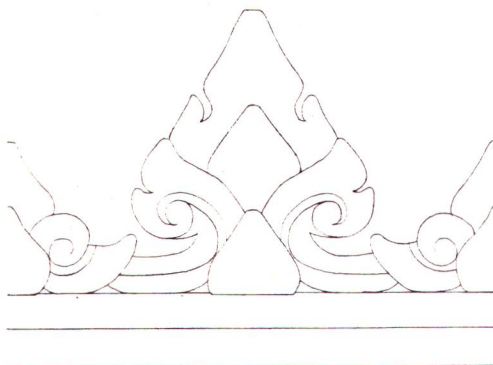
แบบขยายรั้ว

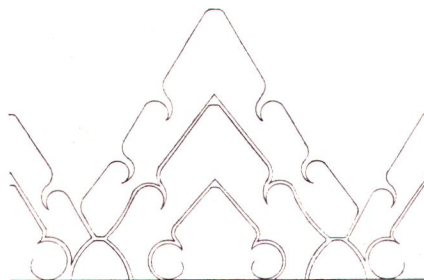
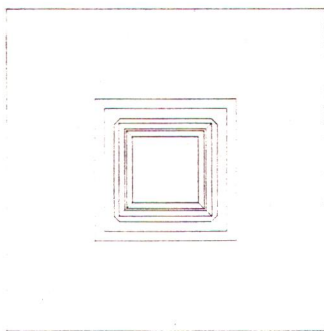
แบบขยาย
ประตูหน้า

เส้าไฟฟ้า 1

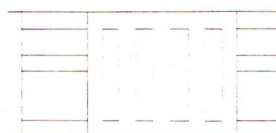
ลายภายในองค์เจดีย์

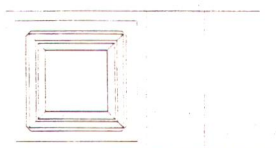
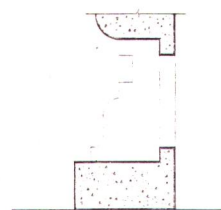
ลายที่ฐานองค์ระฆัง

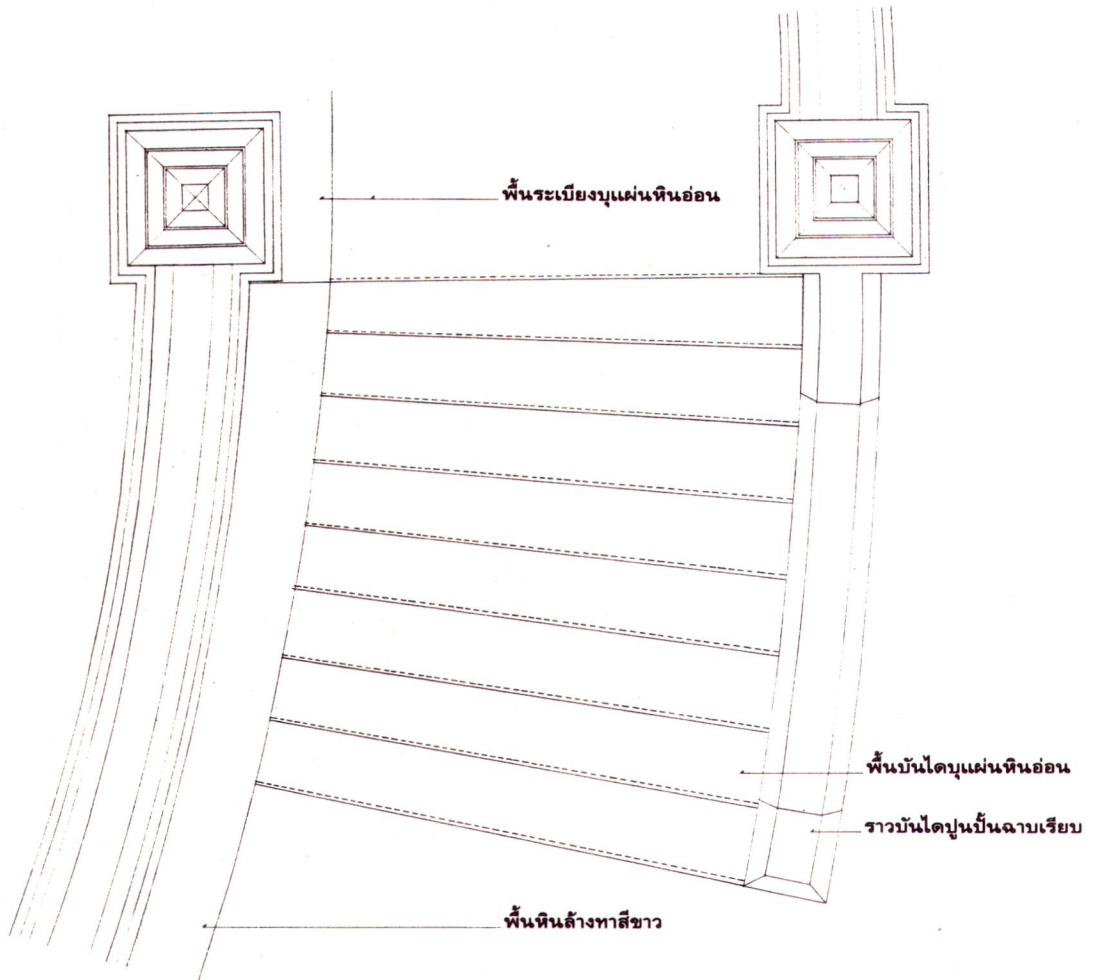

เส้าไฟฟ้า 2

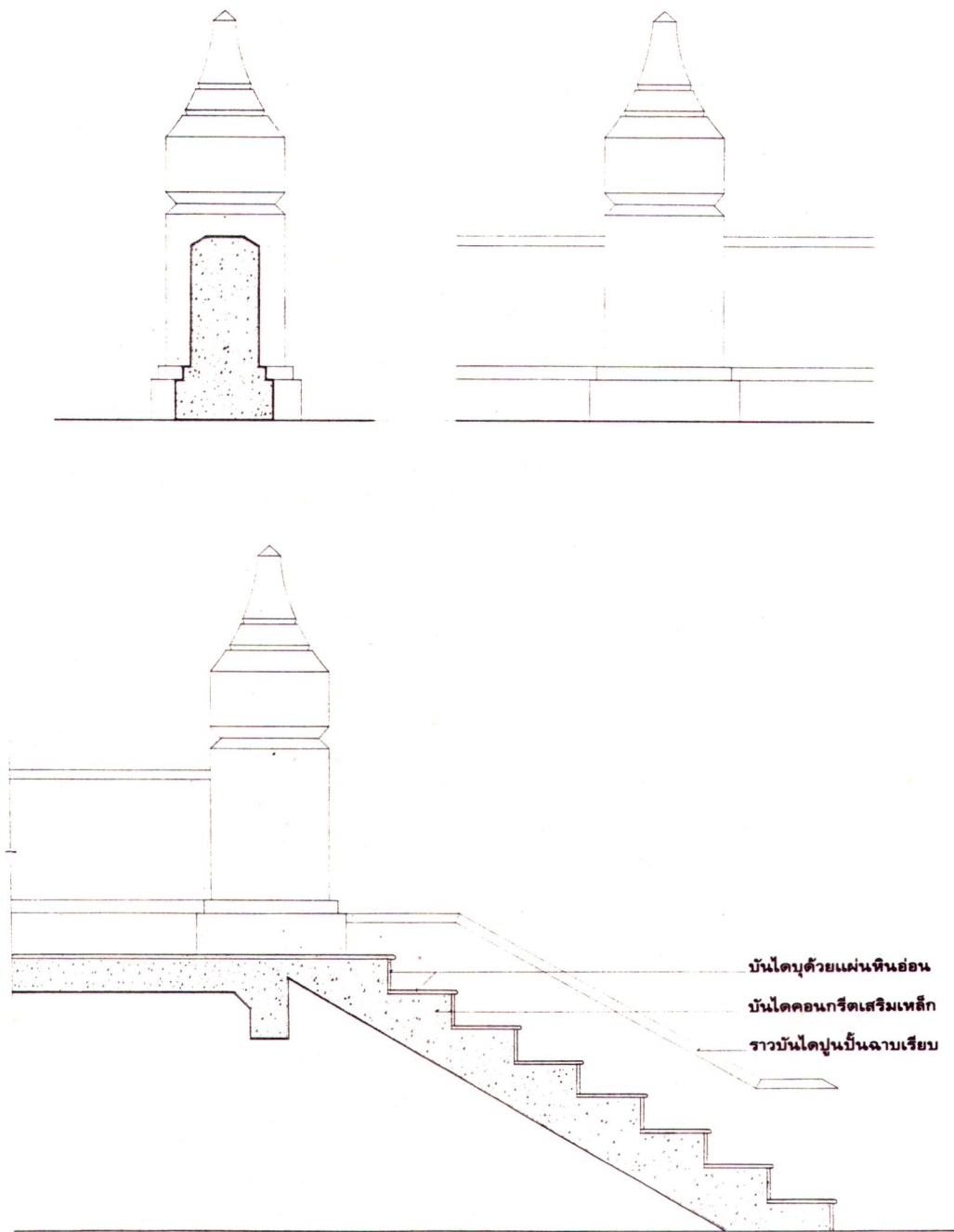

ช่องแสงที่ฐานเชิง

แบบขยาย
(แปลนบันได)

แบบขยาย
(รูปตัดบันได ราวระเบียง)